

บทที่ 3

ปัจจัยที่มีส่วนกำหนดให้ไทยจำเป็นต้องจัดการศึกษากฎหมายตามแบบตะวันตก

ความเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจ และการเมืองของสังคมโลก โดยเฉพาะกับซีก-โลกตะวันตก ซึ่งความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้ประเทศต่าง ๆ ในยุโรปที่สามารถพัฒนาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ขึ้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ และสามารถแปรความรู้นั้นเพื่อการเสริมสร้างอำนาจรัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งอำนาจทางเศรษฐกิจ และการเมือง ซึ่งประเทศอังกฤษ และฝรั่งเศส เป็นประเทศที่จัดได้ว่ามีการพัฒนาเทคโนโลยีในการผลิตที่สูงจนสามารถแผ่ขยายอิทธิพลออกสู่ดินแดนอื่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ด้วยเหตุผลที่จะเข้ามาลงทุนทางเศรษฐกิจ การแสวงหาตลาดเพื่อระบายสินค้าที่ผลิตได้เกิน และการรับซื้อสินค้า เช่น ข้าว ในการป้อนให้กับแรงงานในความควบคุมยั้งดินแดนภายใต้อาณัติอื่นของตนเพื่อการทำการผลิตต่อไป นอกจากนี้การขยายอิทธิพลทางด้านการศึกษาเพื่อการรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของตนของประเทศที่จัดได้ว่าเป็นมหาอำนาจจักรวรรดินิยม โดยเฉพาะประเทศอังกฤษ และฝรั่งเศสซึ่งถือเป็นประเทศมหาอำนาจจักรวรรดินิยมที่สำคัญได้ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของไทยอันจำต้องได้รับการปฏิรูป เพื่อรับกับการขยายอิทธิพลนั้น จากการที่โครงสร้างทางสังคม และการเมืองแบบจารีตของไทย ซึ่งอยู่ภายใต้อิทธิพลของหลักความเชื่อทางศาสนา อันมีพุทธศาสนา และศาสนาพราหมณ์เป็นแกนสำคัญของประเทศอันเป็นไปตามระบอบการปกครองแบบศักดินา โดยจากรูปลักษณะทางสังคม และการเมืองดังกล่าวไม่เป็นที่ยอมรับจากชาวตะวันตกผู้ทรงอำนาจและมีอิทธิพลเหนือไทยแต่อย่างใด ทั้งโครงสร้างของการจัดสรรอำนาจทางการเมืองตามระบอบศักดินาก็ยังเป็นการสร้างความไม่มั่นคงให้แก่--อำนาจรัฐได้อย่างแท้จริง ดังนั้นจึงเป็นผลให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวต้องทรงทำการปฏิรูปประเทศให้เป็นแบบตะวันตก เพราะเนื่องจากจะเป็นการพัฒนาความแข็งแกร่งให้กับอำนาจรัฐแล้วยังเป็นการ ทำให้ประเทศมหาอำนาจจักรวรรดินิยมที่เข้ามาทำสนธิสัญญาไม่เสมอภาคกับไทยยอมรับ และยอมให้ไทยได้สิทธิอันไม่เสมอภาคนั้นกลับคืนมา

การจัดการศึกษากฎหมายเพื่อการผลิตผู้มีความรู้ความสามารถตามแบบตะวันตกจึงจำต้องมีขึ้นเพื่อนำความรู้นั้นมาปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมของไทยให้มีความเป็นตะวันตกมากขึ้น ทั้งการจัดตั้งโรงเรียนกฎหมายแบบตะวันตกของไทยขึ้นมาก็ยังเป็นการป้องกันการแทรกแซงผลประโยชน์ของประเทศมหาอำนาจในระบบราชการจากการรับชาวต่างชาติให้มาเป็นที่ปรึกษาเพื่อการปฏิรูปประเทศให้เป็นแบบตะวันตก หากแต่ในการก่อตั้งโรงเรียน--กฎหมาย เพื่อการพัฒนาความรู้ดังกล่าวยังต้องคำนึงถึงความมั่นคงของอำนาจรัฐอันเป็นไปด้วยเหตุที่จะเป็นการแก้ปัญหาของโครงสร้างทางสังคม และการเมือง ซึ่งมีรากฐานมาจากการปกครองระบอบศักดินาที่ยังคงหลงเหลืออยู่ด้วยทางหนึ่ง

3.1 ความเปลี่ยนแปลงในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่สนับสนุนต่อการเรียนรู้วิทยาการตะวันตกของกลุ่มชนชั้นนำไทย และผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และสังคม

3.1.1 การรับเทคโนโลยีจากชาวตะวันตกของชนชั้นนำไทย

การเข้ามาของคณะมิชชันนารีโปรเตสแตนต์ โดยเฉพาะคณะมิชชันนารีชาวอเมริกัน ภายใต้ชื่อว่า "อเมริกัน แบบติสต์ บอดแอนด์ อเมริกัน บอด ออฟ คอมมิชชันเนอร์ ฟอเริน มิชชันนารีส์" ซึ่งเป็นการรวมตัวกันของคณะมิชชันนารี 3 คณะที่ต่างก็ทยอยกันเข้ามาดำเนินงานต่างวาระกัน เพื่อเผยแพร่คริสตศาสนาในเมืองไทย ด้วยจุดประสงค์หลักของการเข้ามาในเมืองไทยของคณะมิชชันนารีคือการเผยแพร่คริสตศาสนาไปพร้อมๆ กับการนำเอาความรู้ทางวิทยาศาสตร์เข้ามา ด้วยความคิดที่ว่า "คริสตศาสนากับความเจริญแบบตะวันตก และวิทยาศาสตร์เป็นสิ่งเดียวกัน (unity)"¹³⁷ และคณะมิชชันนารี "ยังแสดงความเชื่อมั่นว่าการที่คนในสังคมไทยยึดมั่นและรักราคาของเครื่องจักรกลและวิทยาศาสตร์จะเป็นสิ่งบั่นทอนระบบความเชื่อมงายเดิมให้อ่อนตัวลงโดยการรับสิ่งใหม่จากตะวันตกเป็นขั้นตอนที่จะนำไปสู่การตระหนักถึงความจริงของพระเจ้า"¹³⁸ การถ่ายทอดความรู้ทางวิทยาศาสตร์ของคณะมิชชันนารีเป็นความต้องการที่จะนำเอาหลักการของเหตุ และผลตามหลักวิทยาศาสตร์ให้เข้ามาทดแทนความคิดดั้งเดิมของสังคมไทยที่ดำรงอยู่มาอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานาน โดยแนวคิดทางวิทยาศาสตร์เป็นพัฒนาการทางความคิดของชาวตะวันตกที่เกิดขึ้นเพื่อต้องการลบล้างแนวความคิดเดิมที่ยึดติดอยู่กับการมีอยู่ของพระเจ้าเป็นเจ้าตามความเชื่อในคริสตศาสนา ซึ่งอธิบายว่าสรรพสิ่งที่ปรากฏอยู่บนพื้นโลกรวมทั้ง โลกนี้ล้วนเกิดจากการสร้างขึ้นตามพระประสงค์ของพระองค์เท่านั้น แนวความคิดนี้มีลักษณะของการเป็นแนวคิดแบบจิตนิยมคือเป็นการสร้างมโนภาพถึงการมีอยู่จริงของสิ่งที่อยู่เหนือผัสสะของมนุษย์ ดังนั้นแนวความคิดทางวิทยาศาสตร์ที่ต้องการจะลบล้างแนวคิดแบบจิตนิยมดังกล่าวจึงสรุปความเห็นว่าเป็น "สิ่งนอกกาย, อันเป็นสสารเป็นต้นเหตุแห่งผัสสะของเรา และเป็นสิ่งที่มีอยู่จริง มันคือสิ่งที่มี"¹³⁹ "สิ่งที่มี" จึงมิใช่สิ่งที่อยู่เหนือผัสสะ

ดังนั้นคำสอนในพุทธศาสนาที่ให้คำอธิบายเกี่ยวกับหนทางแห่งความหลุดพ้นไว้ว่า "... ต้องดับกิเลส คือความเศร้าหมองในจิตใจ มีโลกิครสหลงเป็นต้น จึงจะไม่เวียนว่ายตายเกิดที่เรียกว่านิพพาน ไม่ใช่ไปอยู่ร่วมกับใคร หรือรวมกับอะไร สภาพของพระนิพพานคือดับเพลิง

¹³⁷ ประสิทธิ์ พงศ์อดม, "การถ่ายทอดวิทยาการตะวันตกในสังคมไทย: ศึกษาบทบาทของมิชชันนารีโปรเตสแตนต์ ระหว่าง พ.ศ.2371-2411" (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532), หน้า 267

¹³⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 278.

¹³⁹ สมัคร บุราวาส, ปัญญา จุดกำเนิดและกระบวนการพัฒนาทางปัญญาของมนุษยชาติ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศยาม, 2537), หน้า 105.

กิเลสเพลิงทกข์โดยสิ้นเชิง ไม่อยู่ในฐานะแห่งสมมติบัญญัติใดๆ"¹⁴⁰ การที่พหุศาสนามีคำสอนที่มุ่งตรงไปที่การปฏิบัติเพื่อให้เกิดความบริสุทธิ์ของจิตใจจึงเป็นความต้องการของเหล่ามิชชันนารีที่จะให้แนวความคิดทางวิทยาศาสตร์เข้ามาแทนที่ความคิดหลักทางพหุศาสนาดังกล่าว-- โดยเฉพาะความคิดตามหลักจักรวาลวิทยาตามคติไตรภูมิ การที่มิชชันนารีต้องการให้คนไทยยอมรับถึงการมีอยู่จริงของพระเจ้า การใช้วิชาแพทย์รักษาคนไข้ของมิชชันนารีจึงเป็นวิธีหนึ่ง ที่มุ่งจะดึงดูดให้คนไทยหันมาเลื่อมใสคำสอนในคริสตศาสนาได้ โดย "ให้คนไข้นั้นสวมมนต์ อ้อนวอนพระเจ้าตามคำบอกของแกลเสียก่อน อ้างว่าพระเจ้าจะช่วยบรรดาลให้อาการโรคหายขาด ครั้นสวมมนต์เสร็จแล้วจึงให้กินยา"¹⁴¹ แต่การแปลคำสอนในคริสตศาสนาเป็นภาษาไทยของคณะมิชชันนารีก็เป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งที่ไม่สามารถสื่อให้คนไทยได้เข้าใจในหลักคำสอนเหล่านั้นได้ตรงกับความหมายของภาษาที่เป็นต้นแบบ และจากการที่การถ่ายทอดความรู้ทางวิทยาศาสตร์ของมิชชันนารี เพื่อให้มีการยอมรับถึงการมีอยู่ของพระเจ้าเป็นเจ้านั้นก็เป็นสิ่งหนึ่งที่คนไทยผู้รับการศึกษาตามหลักวิทยาศาสตร์ที่เหล่ามิชชันนารีได้นำประเด็นนี้ขึ้นมาถกเถียงเกี่ยวกับการมีอยู่ของพระเจ้าเป็นเจ้าของคริสตศาสนาว่าจะสามารถใช้ความรู้---ทางวิทยาศาสตร์อธิบายถึงการมีอยู่ของพระองค์ได้หรือไม่ เช่น คำวิพากษ์วิจารณ์ที่ปรากฏในหนังสือแสดงกิจจานุกิจของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ เป็นต้น ทั้งด้วยแบบแผนความรู้ในกลุ่มชนชั้นสูงของไทยที่มีความเป็นวัตถุนิยมวิทยาศาสตร์มากขึ้น ทำให้การรับความรู้จากมิชชันนารีของกลุ่มชนชั้นนำไทยจึงเป็นการเลือกรับเอาเฉพาะสิ่งที่ เป็นวิทยาการสมัยใหม่เท่านั้น ดังที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกล่าวว่า

"เราติดต่อกับมิตรชาวอังกฤษแลอเมริกันนั้นก็เพื่อความรู้อยู่ในทางวิทยาศาสตร์แลศิลปศาสตร์หาใช่ติดต่อบนเพราะชื่นชมแลอัศจรรย์ใจในศาสนาสามัญนั้นไม่ เพราะเราทราบแล้วว่ามิคนเป็นอันมากซึ่งรอบรู้วิชา แลเป็นอาจารย์ในวิทยาศาสตร์ต่างๆ เช่น ดาราศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ไวยากรณ์ แลการเดินทางเรือ เป็นต้น พวกนี้ดิฉันแลปฏิเสศทุกข้อที่กล่าวไว้ในใบเขอลแลแสดงว่าไม่เชื่อถือเลย"¹⁴²

การที่จมีนไวยวรนาค(ช่วง บนนาค) หรือหลวงนายสิทธิ์แสดงความสามารถต่อเรือแบบฝรั่งขึ้นได้เอง ด้วยวิธีการ "เที่ยวได้จำแบบจากเรือฝรั่งลำโน้นนิดลำนี้หน่อย แล้วมาทำขึ้น"¹⁴³ การเกิดขึ้นของเรืออาเรียลจากความสามารถของท่านผู้นี้ จึงเป็นการเปิดทางไป

¹⁴⁰ สุชีพ ปุญญานุภาพ, ประวัติศาสตร์ศาสนา, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์รวมสาส์น, 2526), หน้า 262.

¹⁴¹ นายหนวย (ศิลปิน ช่างเจนิม), หมอปัดเลกับกรุงสยาม, (กรุงเทพฯ: วัชรินทร์การพิมพ์, 2537), หน้า 22.

¹⁴² พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, จัดพิมพ์เนื่องในงานฉลองครบ 84 ปีหมามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ 1-5 ตุลาคม 2521, หน้า 34.

¹⁴³ แดน บีช บริดลีย์, ประชุมพงศาวดารภาคที่ 31 เล่ม 18, (กรุงเทพฯ : องค์การคำของครสภา, 2508), หน้า 47.

สู่การค้าสำเภาด้วยเรือสินค้าที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้การเกิดขึ้นของเรือสยาม ออร์สมพลที่เจ้าพระยาสุรียวงษ์ไวยวัฒน์เป็นนายงาน¹⁴⁴ ซึ่งได้ใช้เป็นเรือพระที่นั่งของ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ก็เป็นเรืออีกลำหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสามารถทาง การต่อเรือของคนไทย โดยการที่เรือลำนี้เครื่องเรือหรือเครื่องจักรซึ่งมีความกตสงนำมา จากสหรัฐอเมริกาตัวเรือส่วนอื่นนอกนั้นทั้งหมดคนไทยเป็นผู้สร้าง และดำเนินการ¹⁴⁵ ด้วย ความสามารถทางการต่อเรือของคนไทยนี้ จึงทำให้การค้าสำเภามีประสิทธิภาพมากขึ้นจาก เดิมที่ใช้เรือสำเภาจีน โดยเฉพาะหลวงนายสิทธิ หรือจมีนไวยวรนาถยังได้ต่อเรืออื่นๆ ขึ้น ที่เมืองจันทบุรีอีกเป็นจำนวนมาก¹⁴⁶ เป็นเหตุให้จมีนไวยวรนาถเมื่อครั้งดำรงบรรดาศักดิ์ เป็นเจ้าพระยาสุรียวงษ์จึงได้กลายมาเป็นกำลังสำคัญในการริเริ่มจัดการกองทัพเรือไทย โดยได้เป็นผู้บัญชาการกองทัพเรือเคียงค้ำกับพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวในสมัย-- พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวด้วย¹⁴⁷

การเข้ามารับราชการในราชสำนักไทยของนายร้อยเอกชาวอังกฤษ 2 นาย คือ นายร้อยเอกอิมเป (Impey) และนายร้อยเอกน็อกซ์ (Knox) โดยพระบาทสมเด็จพระจอม- เกล้าฯ ทรงให้นายร้อยเอกอิมเปไปเป็นครุฝึกทหารที่วังหลวง และให้นายร้อยเอกน็อกซ์ไป เป็นครุฝึกทหารที่วังหน้า เป็นจุดเริ่มต้นของการควบคุมไพร่พลเพื่อเตรียมทำการรบแบบฝรั่ง ขึ้น ดังที่เรียกว่า "ทหารเกณฑ์หัดอย่างยุโรป" จัดตั้งเป็นกองร้อยและหมวดหมู่ มีนายร้อย นายสิบ ควบคุมบังคับบัญชาตามแบบฝรั่ง และโปรดเกล้าฯ ให้สร้างโรงทหารขึ้นสำหรับพวก ทหารพลัดเวรกันอยู่ประจำราชการ โดยครั้งนั้นได้เกณฑ์พวกอาสาญวน (เข้ารีต) หัดเป็น ทหารปืนใหญ่ ขึ้นอยู่กับพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อยังดำรงพระยศเป็นเจ้าฟ้า กรมขุนอิศเรศรังสรรค์พวกหนึ่ง เกณฑ์พวกอาสาญวนหัดเป็นพวกทหารปืนเล็กขึ้นอยู่ในกระทรวง กลาโหม พระยาสุรียวงษ์ (ช่วง บุนนาค) เป็นผู้บังคับบัญชาอีกพวกหนึ่ง¹⁴⁸ การเผยแพร่ วิทยาการตะวันตกที่ได้เริ่มขึ้นจากกิจการการพิมพ์หนังสือที่เกิดขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระ- นิ่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยการริเริ่มของหมอบรัดเลย์ (Dr. Dan Beach Bradley) ซึ่งมิ ความสำเร็จให้ชาวอเมริกัน และฝรั่งชาติอื่น ๆ ที่มาอยู่ในประเทศไทยได้ทราบข่าวความ

¹⁴⁴ สิงห์โต ปุกหุด, พระบิดาวิทยาศาสตร์ไทย, (กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, 2527), หน้า 40.

¹⁴⁵ เทาเซนต์ แอริส, บันทึกรายวันของเทาเซนต์ แอริส, แปลโดย นันทา วรเนติวงศ์ (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2515), หน้า 11.

¹⁴⁶ แดน บีช บรัดเลย์, เรื่องเดิม, หน้า 48.

¹⁴⁷ มลิวัลย์ คงเจริญ, "บทบาทและกิจการทหารเรือไทย สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์" (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517), หน้า 25

¹⁴⁸ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจันทราธิราช, เรื่องเดิม, หน้า 157-158.

เคลื่อนไหว และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในต่างประเทศ และในประเทศของตน¹⁴⁹ การออกหนังสือพิมพ์บางกอกรีคอร์ดเดอร์ (Bangkok Recorder) ที่หมอบรัดเลย์ และเหล่ามิชชันนารีร่วมกันริเริ่มจัดพิมพ์ขึ้นเป็นครั้งแรกในไทยนี้ จึงเป็นแรงกระตุ้นให้กลุ่มชนชั้นนำเกิดความต้องการที่จะเรียนรู้วิทยาการสมัยใหม่เพื่อความทัดเทียมกับชาวต่างชาติที่ตนเองได้รับรู้มา โดยเฉพาะการพัฒนาประสิทธิภาพของไพร่พลในบังคับของตน การศึกษาภาษาอังกฤษของชนชั้นนำ เช่น พระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนอิศเรศรังสรรค์ และเจมส์ไวयरนาถก็ได้เปิดทางนำไปสู่ศึกษาวิทยาการสมัยใหม่ทางการทหารเพื่อการควบคุมไพร่พลที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่พระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนอิศเรศรังสรรค์ ซึ่งในเวลาต่อมาได้รับการบรมราชาภิเษกเป็นพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระอัจฉริยภาพด้วยการทรงแปล และเรียบเรียงตำราทหารปืนใหญ่จากภาษาต่างประเทศเมื่อ พ.ศ.2384 จากการที่ทรงมีพระปรีชาในวิชาการศึกษาสมัยใหม่ของพระองค์เช่นนี้ ทำให้พระองค์ทรงสามารถปรับปรุงประสิทธิภาพของไพร่พลที่อยู่ในความรับผิดชอบของพระองค์ อันได้แก่ "กรมทหารแม่นปืนหน้าปืนหลังแล ญวนอาสารบ แขนกอาสาจาม"¹⁵⁰ ซึ่งเป็นกองทหารที่สำคัญ และมีคนมาก¹⁵¹ ตามอย่างกองทหารยุโรปได้ จนกระทั่ง ".....อยู่ในระเบียบวินัยดียิ่งกว่าพวกทหารของพระเจ้าแผ่นดินองค์ที่หนึ่ง."¹⁵² เช่นเดียวกับการที่เจมส์ไวयरนาถก็ได้ขึ้นมาดำรงตำแหน่งสมุหกลาโหมในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ในบรรดาคัดก็เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ซึ่งความรู้ทางยุทธศาสตร์ และวิศวกรรมศาสตร์ตามแบบสมัยใหม่ที่ท่านได้เรียนรู้มาก็เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพให้กับไพร่พลในบังคับบัญชาของท่านด้วยทางหนึ่งประสานไปกับการพัฒนาประสิทธิภาพกำลังพลในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าฯ

การแผ่ขยายอิทธิพลทางการทหารของประเทศจักรวรรดินิยมตะวันตกที่กลุ่มชนชั้นนำได้รับรู้มา ทำให้เกิดการตระหนักถึงการพัฒนาประสิทธิภาพของการควบคุมกำลังคนของตนเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการพัฒนาประสิทธิภาพจากแรงงานไพร่ไปสู่การเป็นกองทหารอย่างยุโรป ทั้งเพื่อการรักษาความมั่นคงของรัฐ โดยที่รัฐคือที่มาของความมั่นคงของกลุ่มชนชั้นนำด้วยเช่นกัน ซึ่งประสิทธิภาพของกองทัพ และอาวุธยุทโธปกรณ์ได้กลายมาเป็นความต้องการที่สำคัญของรัฐทั้งด้วยสถานการณ์บ้านเมืองขณะนั้นที่จำต้องได้รับการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น

¹⁴⁹ อ่ำไพ จันทรจิระ "วิวัฒนาการการพิมพ์หนังสือในประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์-อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2515), หน้า 59

¹⁵⁰ "พระราชประวัติย่อแห่งพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว" พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ, พระบรมราชประวัติแลพระบรมราชนิพนธ์พระโอรสธิดาแลกุลสันตติวงศ์ในกรมพระราชวังบวรฯ ทั้ง 5 รัชกาล พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานบรรจพระอัฐิพระโอรสธิดาในกรมพระราชวังบวรสถานมงคล 5 พระองค์ ณ วัดชนะสงคราม เมื่อปีเถาะ พ.ศ.2470, หน้า 56.

¹⁵¹ โสภทัต เทเวศร์, เจ้าฟ้าจุฑามณี, (พระนคร : แพร่พิทยา, 2513), หน้า 87.

¹⁵² เทาเชนด์ แฮร์ริส, เรื่องเดิม, หน้า 78.

ดังที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ทรงแสดงทัศนะเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า "อนึ่งธรรมเนียมมนุษย์ทุกวันนี้ ในเมืองโตป็นใหญ่่น้อยกระสันดินดำรวบรวมมีอยู่มากเป่งกำลังใหญ่แล้ว เมืองนั้นก็เป็นเมืองหลวงมีอำนาจแผ่ทั่วทิศ ไกลไปร้อยโยชน์สองร้อยโยชน์"¹⁵³

3.1.2 ผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางเมือง และสังคม

การขยายตัวทางเศรษฐกิจ อันเป็นจุดเริ่มต้นของการแพร่หลายของเงินตรา และการจ้างงาน อีกทั้งการเข้ามาของกลุ่มชาวต่างชาติ เช่น ชาวจีน และชาวตะวันตก ซึ่งมีสถานภาพทางสังคมที่เป็นอิสระในสังคมศักดินาไทย โดยปราศจากข้อผูกมัดต่างๆ ทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเกณฑ์แรงงานเพื่อการเข้าสู่ระบบไพร่ ทำให้การสะสมความมั่งคั่งของกลุ่มชนชั้นนำจากการทำการค้าได้กลายมาเป็นเหตุให้มีการว่าจ้างชาวต่างชาติ เพื่อให้คนเหล่านั้นได้ถ่ายทอดความรู้ และเทคโนโลยีอันทันสมัยต่างๆ ตามความเชี่ยวชาญของตนด้วยจากการขยายอิทธิพลของประเทศจักรวรรดินิยมตะวันตก เช่น อังกฤษและฝรั่งเศส ซึ่งกลุ่มชนชั้นนำต่างได้เฝ้าติดตามข่าวสารดังกล่าวผ่านสิ่งพิมพ์ที่มิชชันนารีชาวอเมริกันนำเข้ามา--เผยแพร่ในไทย ทำให้สิ่งที่ตามมาคือการรับนายทหารชาวตะวันตกให้เข้ามาช่วยพัฒนาประสิทธิภาพของไพร่พลที่อยู่ในความควบคุม ด้วยเหตุที่โครงสร้างของสังคมศักดินาไทยที่อำนาจรัฐอยู่ในลักษณะของการเบี่ยงเบนจากศูนย์กลาง มิใช่เป็นการกระจายอำนาจ หรือรวบรวมอำนาจของรัฐเข้าสู่ศูนย์กลาง โดยรัฐศักดินาได้กระจายอำนาจให้กับเหล่ามลนายให้มีหน้าที่ควบคุมไพร่ในสังกัดของตนเอง ด้วยมุ่งหวังที่จะให้เหล่ามลนายนำเอาแรงงานไพร่ในสังกัดมาใช้เป็นฐานกำลังเพื่อการส่งเสริมความมั่นคงของรัฐอีกชั้นหนึ่ง ดังนั้นการที่มลนาย โดยเฉพาะที่เป็นกลุ่มชนชั้นนำ ซึ่งมีอำนาจทางการเมือง เมื่อสามารถสะสมความมั่งคั่งไว้ในกลุ่มของตนไว้ได้แล้ว จึงส่งผลให้มีการแปรความมั่งคั่งนั้นให้เป็นที่มาของความมั่นคงของกลุ่มตน ด้วยการว่าจ้างชาวต่างชาติให้เข้ามาพัฒนาประสิทธิภาพไพร่พลของตนอย่างที่ได้กล่าวไว้ว่าค่อนข้างเป็นอิสระจากอำนาจรัฐ และเศรษฐกิจที่ขยายตัวในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้ยังมีผลให้โครงสร้างทางสังคมโดยเฉพาะในระบบอุปถัมภ์เปลี่ยนแปลงไป¹⁵⁴ มลนาย หรือผู้ดำรงสถานภาพของการเป็นผู้อุปถัมภ์มีความต้องการรับผลประโยชน์จากผู้ใต้อุปถัมภ์ ทั้งแบบที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการเพิ่มมากขึ้น เพื่อการรักษาความมั่นคงของกลุ่มตนทดแทนโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมแบบเดิมที่กำลังหมดไป จึงทำให้มีการสร้างฐานอำนาจในกลุ่มชนชั้นนำที่มีความมั่งคั่งยิ่งขึ้น นอกจากนี้การมีความสัมพันธ์ฉันท์เครือญาติกับพระมหากษัตริย์ของกลุ่มชนชั้นนำเช่น การถวายธิดาในตระกูลของตนให้เป็นพระสนมในพระองค์ของขุนนางตระกูลขุนนาง หรือความสัมพันธ์ต่อการเป็นพระอนุชาในรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4 ของพระเจ้านั่งงยาเจอ กรมขุนอิศเรศรังสรรค์ หรือพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่ง

¹⁵³ พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, หน้า 75.

¹⁵⁴ ม.ร.ว.อดิน รพีพัฒน์, "ระบบอุปถัมภ์และโครงสร้างชนชั้นสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น" ระบบอุปถัมภ์, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), หน้า 165.

ทรงเปรียบเสมือนเป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคล หรือวังหน้าในสมัยรัชกาลที่ 4 ก็ยิ่งทำให้กลุ่มเหล่านี้สามารถทำทลายอำนาจทางการเมืองกับพระมหากษัตริย์ได้มากยิ่งขึ้น ดังที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ทรงกล่าวถึงอิทธิพลของกลุ่มชนชั้นนำเหล่านั้นว่า

"ด้วยว่าความที่ได้เป็นเจ้าของดินเพราะท่านผู้หลักผู้ใหญ่ค้าชื้อด่อนั้น ร้อยแก่ตา เห็นอยู่แก่ตาของคนเป็นอันมากตรง ๆ ไม่อ้างว่าอำนาจเทวดาแล้ว ย่อมว่าตามว่าได้ เป็นเจ้าแผ่นดินเพราะอุปถัมภ์ค้าชื้อของท่านผู้หลักผู้ใหญ่ว่าได้แต่ทางหนึ่ง.....ท่านผู้หลักผู้ใหญ่ซึ่งอุปถัมภ์แผ่นดินปัจจุบันนี้ก็ไม่เขาไม่ได้....."

ในหลวงบัณฑิตก็มีความเคารพแก่ผู้หลักผู้ใหญ่ในแผ่นดินจะไปไหนออกทรงก็เขียนหนังสือไปทูลลาวังหน้าทักปีไม่ขาดเลย.....อนึ่งจะไปไหนแต่ละที่ก็หาฤาคุณศรีสุริยวงศ์ก่อนทุกครั้ง ถ้าท่านทักทาน ฉันทก็ไม่เคยดื้อดองขัดขวางเลย....."¹⁵⁵

ดังนั้นการดำรงตำแหน่งเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ของเจ้าพระยาบรมมหา--ศรีสุริยวงศ์ และการคงพระยศของกรมพระราชวังบวรวิชัยชาญให้เป็นเช่นเดียวกับพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าฯ ผู้เป็นพระราชบิดา จึงสามารถสร้างความไม่มั่นคงในพระราชอำนาจของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้อย่างแท้จริง ทำให้พระองค์ทรงจำต้องจัดการปฏิรูปโครงสร้างอำนาจรัฐขึ้นมาใหม่ โดยให้มีการตั้งพระราชอำนาจเข้าหาพระองค์ยังผลให้พระองค์ในฐานะผู้นำรัฐทรงสามารถควบคุมการปฏิบัติงานของขุนนาง และเชื้อ--พระวงศ์ได้อย่างสมบูรณ์เป็นครั้งแรก

3.2 การปฏิรูปประเทศตามแบบตะวันตก และปัญหาจากการรับชาวต่างชาติเข้ามาให้ใน--ราชการไทยอันส่งผลกระทบต่อการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม

การที่ไทยยังขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในวิทยาการตะวันตกที่จะนำเอา--ความรัมาใช้ในการปฏิรูปประเทศให้ใกล้เคียงกับความเป็นตะวันตกที่มากพอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขาดผู้นำที่เป็นที่ยอมรับในสังคมไทยให้เป็นผู้นำปวงชน เพื่อการสร้างความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวให้เกิดขึ้น เมื่อไทยยังมีความต้องการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม เพื่อสร้างการยอมรับจากประเทศมหาอำนาจจักรวรรดินิยม และแก้ปัญหาการที่รัฐไม่สามารถควบคุมความเป็นไปของกลุ่มต่างๆ ในดินแดนที่สมควรอยู่ใต้อำนาจอย่างได้ผลดีพอ ดังนั้นการจัดการศึกษากฎหมาย จึงจำต้องเกิดขึ้นเพื่อสนองนโยบายต่อการผลิตบุคลากรด้านการยุติธรรมดังกล่าว หากแต่ด้วยความไม่พร้อมด้านบุคลากรในระยะแรก ๆ ของการปฏิรูป ทำให้ไทยจำต้องว่าจ้างชาวต่างชาติให้เข้ามาเป็นที่ปรึกษาในราชการไทย เพื่อที่จะรับความรู้จากผู้ที่เป็นต้นแบบโดยตรง ในขณะที่ชาวต่างชาตินั้นก็มีความต้องการรักษาผลประโยชน์ของชาติตน จากการที่ระบบการผลิตอันตรงประสิทธิภาพของประเทศที่ผู้นั้นอยู่ในสังกัด ทำให้ชาตินั้นๆ จำต้องขยายประสิทธิผลจากพลังการผลิตของตนออกไปยังดินแดนอื่นภายนอกประเทศ ซึ่งไทยเป็นดินแดนหนึ่งที่ประเทศที่ได้ขึ้นชื่อว่า เป็นประเทศมหาอำนาจจักรวรรดินิยมได้เข้ามา

¹⁵⁵ พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, หน้า 203-204.

ลงทุนทางเศรษฐกิจเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ ฉะนั้นด้วยความจำเป็นที่ต้องรับชาวต่างชาติเข้ามาใช้ในราชการ จึงทำให้ไทยจำต้องหาวิธีการที่ดีที่สุดเพื่อป้องกันมิให้ชาวต่างชาติเหล่านั้นเข้ามาแทรกแซงกิจการของไทยได้ โดยวิธีที่ดีที่สุดคือการผลิตบุคลากรของตนเอง ขึ้นมาทดแทนชาวต่างชาติ ซึ่งจำต้องลดความสำคัญลงไปให้ได้มากที่สุด

3.2.1 การขยายอิทธิพล และความต้องการรักษาผลประโยชน์ของจักรวรรดินิยม-- อังกฤษ และฝรั่งเศสในไทย

ลัทธิจักรวรรดินิยม (Imperialism) "เป็นระบบการเมืองอย่างหนึ่งที่รัฐอิมพีเรียลขยายอำนาจการปกครองของตนออกไปในดินแดน(รัฐ) อื่น การบริหารและการดำเนินงานทุกอย่างในรัฐที่เป็นเมืองขึ้นต้องตกอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐอิมพีเรียลนั้นๆ"¹⁵⁶ โดยรัฐ--อิมพีเรียลจะหมายถึงรัฐที่มีอำนาจอิมพีเรียลอันเป็นอิสระที่จะกระทำการใดๆ ก็ได้เพื่อผลประโยชน์สูงสุดของรัฐตน ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับผลประโยชน์สูงสุดนั้นเป็นแนวคิดที่เป็นการขยายความ--เพิ่มเติมจากแนวความคิดเสรีนิยมเดิมที่มีมาแล้วก่อนหน้านั้น ด้วยการอธิบายผ่านความหมายของแนวคิดประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ว่าแนวคิดประโยชน์นิยมถือเอาความสุข--สูงสุดของคนจำนวนมากที่สุดเป็นหลักตัดสิน¹⁵⁷ ด้วยเหตุนี้การครอบงำดินแดนอาณานิคมของประเทศจักรวรรดินิยมจึงเป็นวิธีการที่ประเทศ หรือกลุ่มประเทศหนึ่งใช้ในการครอบงำเหนือ (dominate) ประเทศอื่น หรือกลุ่มประเทศอื่น โดยที่ฝ่ายแรกสามารถรักษาความลัมพันธ์ในการครอบงำนี้ไว้ได้อย่างเป็นระบบที่มั่นคงเป็นเวลานาน¹⁵⁸ เพื่อให้ก่อเกิดประโยชน์สูงสุด

การทำสนธิสัญญาวาริงกับอังกฤษของไทย โดยที่อังกฤษเป็นประเทศจักรวรรดินิยมประเทศแรกที่เข้ามาทำสนธิสัญญาไม่เสมอภาคกับไทย และสนธิสัญญาวาริงได้กลายมาเป็นต้นแบบให้กับการทำสนธิสัญญากับประเทศจักรวรรดินิยมอื่นๆ รวมทั้งฝรั่งเศสด้วย สนธิสัญญานี้มีเป้าหมายสำคัญที่จะให้ไทยเป็นตลาดสินค้า เป็นแหล่งวัตถุดิบ และการลงทุนของประเทศ ทำให้เศรษฐกิจไทยในช่วงหลังสนธิสัญญาวาริงเป็นต้นมา ได้ถูกรวบเข้าอยู่ในกระบวนการขยายตัวของทุนนิยมระดับโลก และมีความผูกพันกับระบบเศรษฐกิจโลกอย่างแนบแน่น โดยอังกฤษได้ใช้บริษัทอินเดียตะวันออก หรือบริษัทอีสต์อินเดียในการแสวงหาผลประโยชน์เข้าสู่ประเทศจากการที่บริษัทนี้เป็นองค์กรธุรกิจที่ลัมพันธ์กับการเมืองมาก และจากความลัมพันธ์นี้เองบริษัทนี้จึงได้ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการเข้ายึดครองดินแดนของประเทศแถบเอเชีย---

¹⁵⁶ จรูญ สุภาพ, สารานุกรมรัฐศาสตร์, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2527), หน้า 128.

¹⁵⁷ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, ลัทธิเศรษฐกิจการเมือง, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทย--วัฒนาพานิช, 2526), หน้า 48.

¹⁵⁸ สตี ประศาสน์เศรษฐ, "บรรษัทลงทุนข้ามชาติ: กลไกและรูปแบบของจักรวรรดินิยม" บรรษัทลงทุนข้ามชาติช่วยเหลือหรือช่วยเกือ, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สนามหลวง, 2522), หน้า 59.

ตะวันออกเฉียงใต้ เช่น กรณีการที่บริษัทอีสต์อินเดียได้ขอเช่าเกาะปีนัง และเกาะสิงคโปร์ไว้ด้วยในขณะเดียวกัน เพื่อใช้เป็นเมืองท่าสำหรับค้าขายและการเดินเรือ ภายหลังจากการที่บริษัทอินเดียตะวันออกได้ถูกยกเลิกไปจากการถอนสิทธิผูกขาดโดยรัฐสภาอังกฤษในปี พ.ศ. 2377 โฉมหน้าการค้าระหว่างไทยกับอังกฤษก็เปลี่ยนแปลงไปเป็นการค้ากับบริษัทหลายบริษัท ประกอบกับการ “พองขึ้นสู่ความเป็นผู้นำในการปฏิวัติอุตสาหกรรม” การค้าระหว่างไทยกับอังกฤษจึงพองสูงขึ้นอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน โดยเฉพาะภายหลังจากการทำสนธิสัญญาบาวริงในปี พ.ศ. 2398 แล้ว¹⁵⁹ สนธิสัญญานี้ได้อำนวยความสะดวกทางการค้าให้กับอังกฤษมาก ซึ่งรวมไปถึงประเทศจักรวรรดินิยมอื่นที่เข้ามาทำสนธิสัญญาไม่เสมอภาคเช่นเดียวกับอังกฤษ ด้วยสนธิสัญญาไม่เสมอภาคเหล่านี้ได้ให้ความสะดวกแก่บริษัทของประเทศจักรวรรดินิยมให้สามารถเข้ามาทำการค้า และลงทุนในไทยได้อย่างเสรีปราศจากการแทรกแซงจากกลุ่มชนชั้นนำในราชสำนักไทย โดยที่บริษัทชนชาติอังกฤษเป็นบริษัทที่มีจำนวนสูงสุดที่เข้ามาประกอบธุรกิจค้าในไทย¹⁶⁰

การทำสนธิสัญญาเพื่อการอำนวยความสะดวกในการลงทุนทางเศรษฐกิจของประเทศจักรวรรดินิยมดังเช่น อังกฤษ และฝรั่งเศสนั้นก็แสดงให้เห็นถึงความอดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติของไทยด้วยเช่นกัน ป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ในภาคเหนือ หรือมณฑลพายัพก็เป็นเหตุให้มีการขยายกิจการค้าของบริษัทค้าไม้ ทั้งบริษัทบอมเบย์เบอร์มาของอังกฤษที่มีกิจการใหญ่โต มีทุนมาก ซึ่งย่อมหมายถึงการมีอิทธิพลมากด้วย จึงมักได้รับความสะดวกจากเจ้าพนักงานป่าไม้มากกว่าบริษัทที่มีทุนในการดำเนินกิจการน้อยกว่า¹⁶¹ นอกจากนี้ยังมีบริษัทป่าไม้ของฝรั่งเศสคือบริษัทอีสต์เอเชียติก ซึ่งมีสาขาแยกเป็นบริษัทอีสต์เอเชียติกของฝรั่งเศสและของเดนมาร์ค ส่วนบริษัทไทยที่อยู่ใต้บังคับของฝรั่งเศส เช่น บริษัทลำซำ ก็ได้ดำเนินกิจการทำป่าไม้แต่เพียงเล็กน้อย ไม่ค่อยมีพื้นที่ในการทำป่าไม้มากนัก ส่วนมากจะรับซื้อไม้จากพ่อค้ามาอีกทอดหนึ่ง เพื่อนำส่งโรงเลื่อยที่กรุงเทพฯ¹⁶² แต่บริษัทการทำไม้ของฝรั่งเศสได้แรงงานจากพวกขม ซึ่งเป็นแรงงานราคาถูก อีกทั้งยังเป็นแรงงานที่มีนิสัยขยันขันแข็ง มีความอดทน และไว้ใจได้ พวกขมเข้ามาทำงานให้กับบริษัทของฝรั่งเศสมากกว่าบริษัทของอังกฤษเพราะแรงงานส่วนมากของพวกขมอยู่ใต้อำนาจของฝรั่งเศส¹⁶³

ส่วนกิจการเหมืองแร่ในภาคใต้เป็นอีกเป้าหมายหนึ่งที่ประเทศจักรวรรดินิยมสนใจที่-

¹⁵⁹ สนั่น รัตนโสภณ, "วิวัฒนาการบริษัทต่างชาติในประเทศไทย พ.ศ. 2398-2484" (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), หน้า 34

¹⁶⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 37.

¹⁶¹ ชมัย โฉม สุนทรสวัสดิ์, "การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับกิจการป่าไม้ทางภาคเหนือของไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2439 ถึง พ.ศ. 2475" (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520), หน้า 183

¹⁶² เรื่องเดียวกัน, หน้า 152.

¹⁶³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 190.

จะเข้ามาลงทุนดำเนินกิจการ เทาเซนต์ แอริส ทตชาวอเมริกันที่เดินทางเข้ามาในสมัย--
รัชกาลที่ 4 ได้กล่าวถึงความอุดมสมบูรณ์ของเหมืองแร่ และแสดงความสนใจที่จะมาลงทุน
ในกิจการดังกล่าวของชาวอเมริกันว่า

"สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าพระยาทิพากรวงศ์มีเหมืองทองหลายเหมือง และอื่นๆ ด้วย ข้าพเจ้า
ทูลว่าในสยามอุดมด้วยเหมืองดีบดมากมายก่ายกองที่ยังไม่ได้ทำ และว่าชาวอเมริกันใคร่จะ
มาทำเหมืองเหล่านี้ เช่นเดียวกับเหมืองถ่านหินและอื่นๆ ถ้าได้รับอนุญาต"¹⁶⁴

ความสนใจในกิจการเหมืองแร่ของชาวตะวันตกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เริ่มจาก
การลงทุนของเนเธอร์แลนด์ในอินโดนีเซีย โดยเริ่มจากการทำเหมืองดีบุกเพื่ออุตสาหกรรม-
การผลิตอาหารกระป๋อง และการตื่นตัวดังกล่าวก็ขยายมาถึงภาคใต้ของไทย อันเป็นแหล่ง-
แร่ที่มีคุณภาพไม่แพ้แหล่งอื่น โดยบริเวณชายฝั่งทะเลตะวันตกของไทยมีทั้งชาวจีน และชาว-
ตะวันตกให้ความสนใจทำเหมืองอยู่ไม่น้อย การที่ชาวตะวันตกได้นำเอาเรือขุดแร่มาใช้ใน
ปี พ.ศ. 2450 ก็ยิ่งเป็นการเปลี่ยนวิธีการทำเหมืองแร่ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ทำให้มีการ
ขุดแร่ดีบุกในปริมาณที่เพิ่มขึ้น และที่สำคัญคือเป็นการชักนำทุนจากชาวตะวันตกเข้ามาใน
กิจการเหมืองแร่ของไทยเป็นอย่างมาก ซึ่งการลงทุนของชาวตะวันตกได้เพิ่มปัจจัยด้านทุน
กับบริษัทของตนได้อย่างสูงสุด¹⁶⁵

การใช้อิทธิพลเข้าแทรกแซงทางการเมืองเป็นสิ่งสำคัญที่จะอำนวยความสะดวกในการ
พิทักษ์ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของบริษัทของตนได้อย่างเต็มที่ การผูกขาดบ่อแร่ของบริษัท
ของอังกฤษก็เป็นต้นเหตุให้มีการทำสนธิสัญญาลับขึ้นในปี พ.ศ. 2440 ซึ่งแสดงให้เห็นถึง
ปริมาณการลงทุนที่สูง และความต้องการแสวงหาผลประโยชน์อันล้ำค่าของอังกฤษ โดยใน
สนธิสัญญามีสาระสำคัญว่าไทยจะไม่ยอมยกที่ดิน และอำนาจการปกครองให้แก่ชาติอื่น ก่อนที่
จะได้รับหนังสือแสดงความยินยอมจากรัฐบาลอังกฤษแล้ว¹⁶⁶ การที่ในหน่วยงานราชการของ
ไทยล้วนแต่มีชาวอังกฤษผูกขาดเป็นข้าราชการ และที่ปรึกษาเกือบทุกกระทรวงก็ยิ่งทำให้
บริษัทของอังกฤษเติบโตขึ้นยิ่งกว่าบริษัทชาติใด ๆ จากยุโรป โดยเฉพาะกิจการป่าไม้ที่
ดำเนินงานโดยบริษัทอมเบย์เบอร์มา ซึ่งผูกพันอยู่กับอิทธิพลทางการเมืองของอังกฤษ และ
นอกจากนี้ยังทำให้ข้าราชการ หรือที่ปรึกษาชาวต่างชาติในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับ
ผลประโยชน์ของประเทศจักรวรรดินิยมตั้งเช่นอังกฤษนี้ นอกจากจะช่วยเหลือบริษัทชาติ
เดียวกับตนแล้ว ยังมีผลให้ข้าราชการในหน่วยงานที่อยู่ใต้กำกับของชาวต่างชาติเหล่านี้เช่น
ข้าราชการใน กรมป่าไม้ กรมราชโลหกิจ และภูมิวิทยา เป็นต้น¹⁶⁷ กลายเป็นเสมือน

¹⁶⁴ เทาเซนต์ แอริส, เรื่องเดิม, หน้า 58.

¹⁶⁵ พรรณี อวนสกุล, "กิจการเหมืองแร่ดีบุกกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจภาคใต้
(พ.ศ. 2411-2474)" ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทยจนถึง พ.ศ. 2484, (กรุงเทพฯ: สำนัก-
พิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), หน้า 406-407.

¹⁶⁶ สนั่น รัตนโสภณ, เรื่องเดิม, หน้า 105-106.

¹⁶⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 119.

เครื่องมือของประเทศจักรวรรดินิยมด้วย เช่น การช่วยอำนวยความสะดวกให้กับการใช้--เทคโนโลยี และวิธีจัดการที่มีประสิทธิภาพที่จะสามารถสร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้--การทำไม้ของบริษัทบอมเบย์เบอร์มาของอังกฤษได้มากขึ้น เป็นต้น ดังนั้นจึงถือเป็นบทเรียนให้กับไทยในการคัดเลือกข้าราชการ และที่ปรึกษาชาวต่างชาติในเวลาต่อมาที่จำต้องได้รับการคัดสรรมาอย่างดี และรอบคอบมากยิ่งขึ้น จนกว่าไทยจะมีการพัฒนาบุคลากรของตนเอง ที่พร้อมจะเข้ามาทดแทนชาวต่างชาติเหล่านั้นได้

ในกรณีการแสวงหาผลประโยชน์ของฝรั่งเศสในไทยจะแตกต่างกับของอังกฤษเนื่องจากฝรั่งเศสไม่สามารถหาประโยชน์ทางการค้าอังกฤษได้ จึงใช้วิธีการที่เรียกว่า "Punitive Expedition"¹⁶⁸ ซึ่งหากแปลตามคำศัพท์แล้วจะมีความหมายว่า "กองทัพที่ถูกส่งไปเพื่อการลงโทษพวกที่ก่อการจลาจล"¹⁶⁹ การใช้กองทัพ และประสิทธิภาพของอาวุธยุทโธปกรณ์เข้ายึดครองดินแดนต่าง ๆ เพื่อให้เป็นดินแดนอาณานิคม จึงเป็นลักษณะของการขยายอิทธิพลของจักรวรรดินิยมฝรั่งเศสที่มีความแตกต่างจากวิธีการของจักรวรรดินิยมอังกฤษ ซึ่งสามารถใช้อิทธิพลทางการเมืองผ่านบริษัทของตนในการต่อรองผลประโยชน์กับดินแดนที่ต้องการเอาเป็นอาณานิคมได้ดีกว่าฝรั่งเศส

จากลักษณะของอำนาจรัฐบริเวณดินแดนแถบอินโดจีนก่อนการเข้ามาของประเทศไทย จักรวรรดินิยมที่ไม่สามารถควบคุมความเป็นไปของดินแดนทุกส่วนที่ผู้นำรัฐอ้างสิทธิเข้าครอบครองได้อย่างสมบูรณ์ ทำให้การครอบครองรัฐอื่นในฐานะเป็นดินแดนในอาณัติจึงไม่อาจกระทำได้อย่างเต็มที่และเป็นรูปธรรม การกำหนดเขตแดนของความเป็นรัฐแต่ละรัฐนั้น เป็นเหตุให้แต่ละรัฐ "ไม่เคยมีการปักปันและทำแผนที่ให้เป็นการถาวร ทำให้ไม่รู้ว่าพรมแดนของไทยอยู่ตรงไหน"¹⁷⁰ นอกจากนี้การดำรงสิทธิอำนาจของผู้นำรัฐที่รัฐอื่น เช่น การที่ผู้นำรัฐไทยหรือเวียดนามอ้างสิทธิเหนือดินแดนอื่นอยู่ในลักษณะเป็นเพียงการแต่งตั้งผู้นำรัฐนั้นๆ เท่านั้น พร้อมกับการยินยอมให้ผู้นำรัฐที่อยู่ภายใต้อาณัติของรัฐตนนั้นมีอิสระในระดับหนึ่งที่จะครอบ--ครองรัฐของตน ในนามของผู้นำรัฐอื่นที่อ้างสิทธิอำนาจเหนือดินแดนอย่างค่อนข้างสมบูรณ์ แต่รัฐที่อยู่ภายใต้อาณัตินั้นต้องแสดงให้รัฐที่อ้างสิทธิเข้าไปมีอำนาจให้ประจักษ์ถึง สิ่งที่เป็นสัญลักษณ์ของการยอมอยู่ภายใต้การมีอำนาจเหนือดินแดนคือการยอมให้ รัฐที่อ้างสิทธิอำนาจเหนือดินแดนนั้นสามารถบังคับเกณฑ์กองทัพของรัฐภายใต้อาณัติได้ตามต้องการ และต้องส่งเครื่องบรรณาการมาให้เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของการสวามิภักดิ์ตามที่ได้รับการกำหนดไว้แล้ว--

¹⁶⁸ จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาบำราบภูมัญญากับกระทรวงมหาดไทย, (กรุงเทพฯ: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2506, หน้า 55.

¹⁶⁹ A. S. Hornby, Oxford Advanced Dictionary of Current English (Oxford : Oxford University Press, 1974), p.678.

¹⁷⁰ สุวิทย์ ฝึกขาว, "ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ร.ศ.112-126" เอกสารการนิเทศการศึกษา ฉบับที่ 180 (หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2519), หน้า 10.

ดังนั้นหากผู้นำรัฐใดต้องการเข้าอยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยของรัฐใด หรือเท่าใดก็สามารถทำได้ เพื่อการขอความคุ้มครองจากรัฐต่าง ๆ เหล่านี้ซึ่งย่อมได้รับสิทธิอำนาจในการปกครองรัฐของตนอย่างเต็มที่ ดังนั้นการที่เขมรส่งเครื่องบรรณาการให้ทั้งไทย และเวียดนาม จึงหมายถึง-- ความว่าเขมรยอมอยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยของไทย และเวียดนามในลักษณะที่เรียกว่าเป็น "เมืองสองฝ่ายฟ้า" ฉะนั้นฝรั่งเศสจึงสามารถแอบอ้างสิทธิเข้าครอบครองดินแดนเขมรภายหลังการครอบครองเวียดนามแล้ว ในฐานะที่เวียดนามก็เป็นประเทศหนึ่งที่เข้าไปมีอำนาจเหนือดินแดนเขมรเช่นเดียวกับไทย กรณีการเข้ายึดครองดินแดนเขมรของฝรั่งเศส จึงทำให้ไทยต้องเสียดินแดนส่วนหนึ่งที่เคยอยู่ใต้อำนาจของไทยให้แก่จักรวรรดินิยมฝรั่งเศสในที่สุด

ส่วนการเข้าแทรกแซงระบบราชการไทยตั้งแต่ช่วงอังกฤษนั้น ฝรั่งเศสก็ได้ใช้อิทธิพลกดดันให้ไทยต้องทำสนธิสัญญากับฝรั่งเศสในปี พ.ศ. 2447 โดยกำหนดให้ไทยต้องว่าจ้างชาวฝรั่งเศสให้เข้ามารับราชการเช่นเดียวกับที่ไทยเคยรับชาวอังกฤษเอาไว้ในระบบราชการ¹⁷¹ ซึ่งจะได้กล่าวถึงในรายละเอียดต่อไป

3.2.2 การปฏิรูปประเทศตามแบบตะวันตกของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

การเข้ามาของระบบทุนนิยมสากล มีผลให้ประเทศที่สามารถพัฒนาเทคโนโลยีได้เป็นผลสำเร็จจะกลายเป็นประเทศจักรวรรดินิยม เช่น อังกฤษ และฝรั่งเศส และด้วยการพัฒนาประสิทธิภาพของเทคโนโลยี ทั้งการดำเนินการทางเศรษฐกิจ และการทหาร ทำให้ประเทศจักรวรรดินิยมเหล่านี้ เกิดความต้องการที่จะเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ในดินแดนที่ไม่สามารถสร้างอำนาจต่อรองทางเทคโนโลยีได้เหนือกว่า เช่น ไทย ซึ่งจากการทำสนธิสัญญากับชาวอังกฤษอันเป็นสนธิสัญญาไม่เสมอภาคฉบับแรกที่ไทยทำกับประเทศจักรวรรดินิยม และเป็นต้นแบบให้กับสนธิสัญญาฉบับอื่นที่ไทยทำกับประเทศจักรวรรดินิยมอื่นๆ ในการทำสนธิสัญญากับชาวตะวันตก หรือชนชาติที่มีแนวความคิดแบบตะวันตกเป็นความต้องการที่จะสลายแนวความคิดที่เอื้อต่อการถืออภิสิทธิ์ของชนชั้นสูงของไทยเป็นประการสำคัญ เพื่ออำนวยความสะดวกต่อการค้าเสรีตามแนวคิดเสรีนิยมของชาวตะวันตก ดังนั้นการสลายแนวคิดที่ผูกพันอยู่กับความเชื่อทางศาสนาของไทย จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ชนชาติที่มีแนวความคิดแบบตะวันตกต้องการหลีกเลี่ยง นอกจากนี้การเข้ามาของแนวความคิดแบบตะวันตกยังก่อให้เกิดการเปรียบเทียบกับแนวความคิดของไทย ซึ่งรวมไปถึงการประจักษ์ถึงการที่ไม่สามารถยืนยันความบริสุทธิ์ของคัมภีร์ได้อย่างแน่นอนของกฎหมายไทย ทำให้คนไทย หรือคนที่ควรอยู่ภายใต้กฎหมายไทยมีความต้องการขอเข้าไปเป็นคนในบังคับต่างชาติ เพื่อขออยู่ภายใต้กฎหมาย

¹⁷¹ ชมนพท นาศิริรักษ์, "บทบาทของที่ปรึกษาชาวต่างประเทศในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว" (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2513), หน้า 12

ของชาตินั้น ๆ ก่อให้เกิดเป็นปัญหาของการสูญเสียกำลังคนให้กับชาวต่างชาติอันเป็นผลมาจากความต้องการกำลังคนของประเทศจักรวรรดินิยม ทั้งการนำไปใช้เป็นแรงงานราคาถูกเพื่อทำการผลิตทางเศรษฐกิจ และการเป็นเหยื่อเพื่อใช้ในกิจการต่างๆ¹⁷² ในการรักษาผลประโยชน์ของประเทศจักรวรรดินิยมในลัทธิด้วยประโยชน์ของการมีกำลังคนในบังคับทำให้ประเทศจักรวรรดินิยมใช้วิธีการต่างๆ เพื่อดึงดูดบุคคลเหล่านั้นให้เข้ามาเป็นคนในบังคับ เช่น การที่ฝรั่งเศสปกป้องเจ้าหน้าที่ของรัฐมิให้ไปจับกุมคนที่กระทำความผิดให้ขึ้นศาลไทย¹⁷³ หรือการเกลี้ยกล่อมคนจีนที่ควรอยู่ภายใต้กฎหมายไทยให้เข้าไปเป็นคนในบังคับ¹⁷⁴ เป็นต้น นอกจากนี้ที่เป็นผลมาจากอำนาจในการบังคับใช้กฎหมายของรัฐที่ไม่สมบูรณ์ก็เป็นปัญหาหนึ่งที่เป็นแรงบีบบังคับให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวต้องทรงปฏิรูปประเทศ ซึ่งรวมไปถึงการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้พระองค์ทรงมีพระราชอำนาจบังคับใช้กฎหมายได้อย่างแท้จริง กรณีการก่อกองจลาจลของกลุ่มชาวต่างชาติที่อยู่ในดินแดนไทย เช่น การก่อกองของกลุ่มฮังการี เป็นกรณีหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงปัญหาของกฎหมายแบบจารีตของไทยที่ไม่อาจเข้าควบคุมความเป็นไปของกลุ่มคนที่ควรอยู่ภายใต้กฎหมายไทยได้อย่าง--สมบูรณ์ การที่บุคคลที่ควรอยู่ภายใต้กฎหมายไทยมีอิสระจากอำนาจรัฐในระดับหนึ่งจึงย่อมหมายถึงความสามารถที่จะก่อการใด ๆ ขึ้นอย่างค่อนข้างเป็นอิสระในดินแดนไทยด้วย การเข้ามาของแนวความคิดทางกฎหมายแบบตะวันตก จึงสามารถสร้างผู้ที่เสมือนเป็น "หอกข้างแคร่" ให้กับไทยอันเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐอย่างยิ่ง

ด้วยเหตุนี้การปฏิรูปประเทศให้เป็นแบบตะวันตกของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นผลมาจากแรงบีบบังคับจากภายนอกประเทศให้พระองค์ทรงจำต้องปรับเปลี่ยนโครงสร้างทั้งทางการเมือง และสังคมเดิมที่ถูกครอบงำจากความเชื่อทางศาสนาให้เป็นแบบตะวันตกเพื่อที่พระองค์จะได้ทรงควบคุมความเป็นไปของกลุ่มสังคมต่าง ๆ ที่สมควรอยู่ภายใต้กฎหมายไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยเฉพาะกับกลุ่มชาวต่างชาติ ทั้งนี้การเรียกร้องขอความเปลี่ยนแปลงโครงสร้างดังกล่าวจากการที่เจ้านาย และข้าราชการกราบบังคมทูลความเห็นจัดการเปลี่ยนแปลงระเบียบราชการแผ่นดินในปี พ.ศ. 2428 (ร.ศ. 103) ก็เป็นการแสดงให้เห็นถึงภัยอันตรายที่มาจากภายนอกประเทศโดยกล่าวถึงการขยายตัวของประเทศจักรวรรดินิยมตะวันตกอันมีอังกฤษ และฝรั่งเศส เป็นต้น ว่าจะเป็น "การอ้างเอาความเจริญความศิวิไลซ์ของยุโรปแลความไม่เจริญของประเทศเอเซียแล้วจึงเห็นต่อไปว่า ใช้แต่เป็นการกีดขวางความเจริญของเอเซียเท่านั้นไม่ แต่ยังเป็นทางกีดขวาง

¹⁷² ปิยนารถ บุณนาค และพวงเพชร สุรัตน์กวีกุล, "จันทบุรีและตราด : กรณีพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศส (พ.ศ. 2435-2450)" รายงานการวิจัย, (โครงการไทยศึกษา สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527) หน้า 44.

¹⁷³ มล.มานิจ ชมสาย, ชุดประวัติศาสตร์ ร.ศ. 112 จากแฟ้มใต้ถุนสถานทูตไทยในปารีส อันดับที่ 6 ว่าด้วยฝรั่งเศสยึดจันทบุรี, (กรุงเทพฯ: ร้านเฉลิมนิจ, 2520), หน้า 11-12

¹⁷⁴ เรื่องเดียวกัน

ของความเจริญแห่งประเทศ ซึ่งเดินทางคิวิไลซ์ด้วย จึงเป็นช่องให้ประเทศหนึ่งประเทศใดในยุโรปคิดเข้าเป็นผู้ปกครองจัดการบ้านเมืองนั้นให้เจริญเพื่อจะได้ประโยชน์ร่วมกัน"¹⁷⁵ -- ด้วยการตระหนักถึงภัยอันตรายจากภายนอกดังกล่าวการแก้ไขเพื่อป้องกัน และรักษาความมั่นคงแห่งพระราชอำนาจทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้ทรงแสดงออกมาเป็นพระราชประสงค์ที่จำต้องได้รับการจัดให้มีขึ้นอย่างเร่งด่วน 2 ประการ คือ การปฏิรูปการปกครองหรือ คอเวนเมนต์รีฟอร์ม และการดำเนินกิจการหาผู้นำในการร่างและปฏิรูปกฎหมายไทย¹⁷⁶ เพื่อแก้ไขปัญหาการสูญเสียพระราชอำนาจจากโครงสร้างทางการเมืองแบบจารีต ซึ่งพระมหากษัตริย์จะไม่ทรงสามารถมีพระราชอำนาจในการควบคุมคนที่ควรอยู่ใต้การปกครองได้อย่างแท้จริง หากแต่ในการปฏิรูปนั้นยังจำต้องได้รับการยอมรับจากประเทศจักรวรรดินิยม โดยเฉพาะจากประเทศทางตะวันตก แรงกดดันจากภายนอกประเทศไม่ว่าจากทางตรง เช่น การทำสนธิสัญญาไม่เสมอภาค หรือทางอ้อมเช่น ความจำเป็นที่ต้องใช้สินค้าจากต่างประเทศเพื่อการพัฒนาประเทศ ผนวกกับโครงสร้างทางการเมือง และสังคมที่ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องจากสังคมในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น และชนชั้นนำได้พัฒนาประสิทธิภาพของไพร่พลในสังกัดจากวิทยาการตะวันตกจนทำให้กลายเป็นจุดอ่อนที่สำคัญของการใช้อำนาจของรัฐแบบจารีต จึงเป็นเหตุให้การแก้ปัญหาความมั่นคงแห่งพระราชอำนาจทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นไปในลักษณะของการที่---พระองค์ยังจำต้องคงความเป็นสมมติเทวราชตามความเชื่อทางศาสนาไว้ ทั้งนี้เพื่อการดึงดูดความสัมพันธ์กับคนส่วนใหญ่ของสังคมที่ยังคงอยู่ภายใต้อิทธิพลของความเชื่อทางศาสนาให้ควบคู่ไปกับการบริหารการปกครองแบบตะวันตก ด้วยการกระจายพระราชอำนาจออกไปยังพระบรมวงศานุวงศ์ และขุนนางชั้นสูง จากความสำเร็จในการรวบรวมพระราชอำนาจของ---พระองค์นี้ ทำให้ทรงสามารถใช้พระราชอำนาจควบคุมเหล่าขุนนางได้เป็นครั้งแรกอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน ส่งผลให้ "การเปลี่ยนแปลงในรัชกาลที่ 5 เป็น evolution มากกว่าและเปลี่ยนเพียงงานด้านบริหารโดยที่ส่วนกลางเข้าไปควบคุมท้องถิ่นต่างๆ ในพระราชอาณาจักรยิ่งขึ้นทุกที ซึ่งมีทั้งข้อดีและข้อเสีย หากได้เปลี่ยนโครงสร้างทางการเมืองแต่ประการใดไม่ อย่างน้อยก็ไม่ได้เปิดโอกาสให้มีการคานอำนาจจากผู้นอกแวงดวงของชนชั้นปกครองออกไป เว้นเสียแต่มหาอำนาจเท่านั้น"¹⁷⁷

¹⁷⁵ "เจ้านายและข้าราชการกราบบังคมทูลความเห็นจัดการเปลี่ยนแปลงระเบียบราชการแผ่นดิน ร.ศ. 103" เอกสารการเมือง-การปกครองไทย พ.ศ. 2417-2477, รวบรวมโดย ชัยอนันต์ สมทวนิช และบัณฑิตยา กรรณสูต (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2518), หน้า 48.

¹⁷⁶ "พระราชดำรัสตอบความเห็นของผู้ที่จะให้เปลี่ยนแปลงการปกครอง จ.ศ. 1247" เรื่องเดียวกัน, หน้า 79.

¹⁷⁷ สลักรักษ์, ความคิดที่ขัดขวางและส่งเสริมประชาธิปไตยของไทย, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อักษรสาส์น, 2529), หน้า 36.

ในการปฏิรูประบบราชการนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงก่อตั้งกระทรวงต่างๆ ขึ้น โดยกำหนดให้มีโครงสร้าง และรูปแบบมีลักษณะเป็นโครงสร้างองค์กรแบบงานหลัก และงานที่ปรึกษา ซึ่งมีเสนาบดีผู้มีความชำนาญในด้านนั้นๆ เป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด ทำการบังคับบัญชาลงมาเป็นลำดับชั้น และแต่ละกระทรวงจะถูกแบ่งออกตามหน้าที่--ความรับผิดชอบเฉพาะด้านที่ไม่ซ้ำซ้อนกัน ทำให้แต่ละกระทรวงจำเป็นต้องใช้บุคลากรที่มีความชำนาญในด้านนั้น ๆ อย่างแท้จริง เพื่อการพัฒนาของราชการให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น ภายใต้กฎระเบียบข้อบังคับ และวิธีปฏิบัติภายในกระทรวงที่กำหนดขึ้นอย่างชัดเจน ฉะนั้นการดำเนินงานของแต่ละกระทรวงจึงมีความเป็นทางการมากกว่าเป็นความสัมพันธ์ส่วนตัวดังในระบบราชการที่เคยเป็นมา ซึ่งในการปฏิรูประบบราชการนี้จะมีที่ปรึกษาที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในแขนงต่าง ๆ คอยให้คำปรึกษาในการดำเนินงานนั้น ๆ ด้วย ทั้งนี้ในการปฏิรูประบบราชการดังกล่าวยังเป็นความต้องการส่งเสริมพระราชอำนาจทางการเมืองของพระองค์ด้วยอีกประการหนึ่ง อันจะเป็นการแก้ปัญหาสิ่งที่เป็นจุดอ่อนของโครงสร้างทางการเมืองที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการปกครองระบอบศักดินาที่มีมาแล้วก่อนหน้านั้น ดังนั้นการปฏิรูปด้านการทหาร และการปกครองท้องถิ่น ซึ่งรวมไปถึงการปฏิรูปด้านการจัดเก็บภาษีอากร โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้มีการถ่ายโอนอำนาจจากกลุ่มขุนนางเข้าสู่รัฐ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่บ่งบอกถึงวิธีการแก้ปัญหาการสูญเสียพระราชอำนาจของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า ฯ ได้เป็นอย่างดี และด้วยนโยบายของการปฏิรูประบบราชการนี้ ทำให้การก่อตั้งกระทรวงต่าง ๆ จำต้องมีนโยบายหลักอยู่ที่การส่งเสริมพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ เพื่อให้รัฐมีอำนาจในการควบคุมความเป็นไปของคนที่ต้องอยู่ใต้อำนาจได้อย่างแท้จริง

ดังนั้นการปฏิรูปประเทศให้เป็นแบบตะวันตกของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงนับเป็นการแก้ปัญหาการสูญเสียความมั่นคงแห่งพระราชอำนาจทางการเมืองของพระองค์ด้วย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า พระองค์ทรงสร้างความมั่นคงแห่งพระราชอำนาจทางการเมืองของพระองค์ด้วยการปฏิรูปโครงสร้างการบริหารราชการให้เป็นแบบตะวันตกให้มีขอบเขตความรับผิดชอบเฉพาะด้านไม่ให้มีอำนาจที่ซ้ำซ้อนกัน การกระจายพระราชอำนาจออกสู่พระบรมวงศานุวงศ์ด้วยการใช้ดำรงตำแหน่ง เสนาบดีประจำกระทรวงก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่เป็นผลมาจากการจำลองระบบการทำงานของชาวตะวันตกมาใช้ในสังคมไทย หากแต่พระองค์ยังคงความเป็นสมมติเทวราชไว้ การขยายอิทธิพลของประเทศจักรวรรดินิยมซึ่งมีแนวคิดสวนทางกับแนวคิดเชิงจิตนิยมตามความเชื่อทางศาสนาของไทย มีผลสะท้อนลงสู่การแสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์ของการดำรงสถานภาพความเป็นพระมหากษัตริย์ของพระองค์ที่--เปลี่ยนไปโดย "จากพระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะเห็นได้ว่า พระองค์ทรงตระหนักดีถึงบทบาทแห่งการเป็นมนุษย์ และบทบาทแห่งการเป็นพระมหากษัตริย์ของพระองค์ว่าเป็นบทบาทคนละภาคกัน"¹⁷⁸ โดยเป็นภาพลักษณ์ของปुरुชน

¹⁷⁸ ดวงดาว ยังสามารถ, บัลลังก์พระปิยะ บทวิเคราะห์พระราชหัตถเลขาส่วน---
พระองค์, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คบไฟ, 2537), หน้า 28.

ข้อบ่งชี้ของความเป็นพระมหากษัตริย์แบบจารีตที่ปรากฏขึ้นอย่างค่อนข้างเด่นชัดผ่านพระราชหัตถเลขา ดังนั้นในการปฏิรูประบบราชการของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่าพระองค์ทรงดำเนินบทบาทในการปฏิรูปลังคมให้เป็นแบบตะวันตกด้วยการทรงยอมรับบทบาทของความเป็นปณฺชนแยกออกจากความเป็นสมมติเทวราชตามแบบจารีตไทย และโครงสร้างระบบราชการแบบตะวันตกก็ยิ่งเอื้อต่อการดำเนินถึงความเป็นจริงของสถานการณ์ในการเป็นผู้นำรัฐของพระองค์ตามแนววัตถุนิยมวิทยาศาสตร์มากกว่าการบริหารราชการตามแบบจารีตไทยภายใต้การครอบงำด้วยระบบคณาธรรมทางศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาพลักษณ์แห่งความเป็นปณฺชนของพระองค์ จึงย่อมปรากฏในทัศนะของชาวต่างชาติ โดยเฉพาะกับชาวตะวันตกที่ทรงเข้าไปมีความสัมพันธ์ด้วย

3.2.3 การว่าจ้างชาวต่างประเทศเพื่อเป็นที่ปรึกษาในการปฏิรูประบบราชการไทย และผลกระทบต่อการศึกษาและการพัฒนาการยุติธรรม

การที่รัฐมีความต้องการพัฒนาบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถตามแบบตะวันตกด้วยการให้มีการจัดการศึกษาแผนใหม่ขึ้นทั่วพระราชอาณาจักร ทำให้กลุ่มพระบรมวงศานุวงศ์ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารกิจการบ้านเมือง โดยเฉพาะกับเหล่าพระราชโอรสของพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความใกล้ชิดกับองค์พระมหากษัตริย์มากที่สุด เป็นผู้ปฏิบัติพระภารกิจหลักที่พระราชบิดาทรงมอบหมาย จากการศึกษาในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์แห่งความสืบเนื่องมาจากสังคมในระบอบศักดินา กลุ่มพระราชโอรสจึงต้องทรงมีพระภาระในการสนองพระบรมราโชบายของพระราชบิดาของพระองค์ ด้วยการพัฒนาลังคมให้เข้าสู่ความเป็นสากล โดยมีตัวแปรหลักซึ่งได้แก่แรงกดดันจากการขยายอิทธิพลของประเทศจักรวรรดินิยมตะวันตกที่จะเป็นการสร้างแรงจูงใจในการตัดสินใจตัดสินพระทัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ในการที่จะทรงสนับสนุนพระราชโอรสของพระองค์ให้ทรงเข้ารับการศึกษาในสาขาวิชาใด รวมทั้งการที่เหล่าพระราชโอรสจะทรงมีสิทธิเลือกศึกษาตามพระประสงค์ที่พระองค์ทรงพอพระทัย และพระราชบิดาทรงยินยอม

การปฏิรูประบบราชการตามแบบตะวันตกของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งได้เริ่มขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2435 เป็นต้นไปนั้น ทำให้พระองค์ทรงต้องการชาวต่างประเทศมาเป็นที่ปรึกษาในราชการของไทย และจากความสำเร็จของการจัดเก็บรายได้เข้าสู่รัฐของหอรัษฎากรณพัฒนาทำให้รัฐเกิดความพร้อมที่จะว่าจ้างชาวต่างประเทศได้มากขึ้น นอกจากนี้การว่าจ้างที่ปรึกษาชาวต่างประเทศก็ยิ่งเป็นการช่วยให้พระราชโอรสทรงสำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศ โดยเฉพาะการทรงสำเร็จการศึกษาวิชากฎหมายจากประเทศอังกฤษของพระเจ้าลูกยาเธอพระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ ซึ่งรัฐมีความจำเป็นที่จะต้องต้องมีผู้นำในการปฏิรูปกฎหมาย อีกทั้งการมีผู้นำในการผลิตนกกกฎหมายเพื่อร่วมกันร่างกฎหมายให้เป็นที่ยอมรับจากประเทศจักรวรรดินิยมอันจะเป็นการปลดปล่อยปัญหาการเสียดุลยภาพนอกอาณาเขตต่อไป ดังนั้นชาวต่างประเทศผู้มีความเชี่ยวชาญทางกฎหมายจึงได้รับความสำคัญให้การว่าจ้างมาเป็นที่ปรึกษาราชการเป็นอันดับหนึ่ง เพื่อให้เป็นผู้นำในการร่วมร่างกฎหมาย และออก

ความคิดเห็นถวายเป็นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ และเหล่าเสนาบดี เพื่อการรักษาผลประโยชน์ของรัฐให้ได้มากที่สุด ฉะนั้นในการคัดเลือกที่ปรึกษาทั่วไปจึงล้วนแต่เป็นชาวต่างประเทศที่มีความรู้ความสามารถ โดยเฉพาะทางด้านกฎหมายระหว่างประเทศ และด้านการเมืองที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักดีทั้งในยุโรป และสหรัฐอเมริกาแทบทั้งสิ้น¹⁷⁹

การที่ฝรั่งเศสขยายอิทธิพลทางภาคตะวันออกเฉียงของไทย ด้วยการเข้ายึดดินแดนต่าง ๆ ทั้งที่เคยเป็นของไทยเป็นอาณานิคม แต่การขยายอิทธิพลของฝรั่งเศสนั้นจะใช้กำลังทางการทหารเป็นหลัก ซึ่งฝรั่งเศสเสียเปรียบอังกฤษในด้านที่ฝรั่งเศสไม่มีบริษัทที่มีความมั่นคงมากพอที่จะใช้เป็นอำนาจในการต่อรองทางการเมือง จนสามารถเข้าแทรกแซงทางการเมืองในประเทศตนที่ต้องการเอาเป็นอาณานิคมได้ มีเหตุการณ์หลายครั้งที่ฝรั่งเศสใช้กองทหารเข้ายึดดินแดนต่าง ๆ ที่อยู่ภายใต้อำนาจของไทยแล้วแอบอ้างเอาเป็นอาณานิคม ซึ่งเกิดจากความไม่แน่นอนของอำนาจในการครอบครองดินแดนนั้นว่าอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐใดแน่ เพื่อการต่อรองให้มีการทำสนธิสัญญาไม่เสมอภาคในลักษณะเป็นเชิงบีบบังคับกับไทยในการรักษาและแสวงหาผลประโยชน์ของฝรั่งเศส โดยเฉพาะจะเป็นการอำนวยความสะดวกต่อการขยายอิทธิพลทางฝั่งตะวันออกเฉียงของไทยให้ไทยจำต้องปฏิบัติตาม ดังนั้นการขยายอำนาจของประเทศจักรวรรดินิยมเช่นจักรวรรดินิยมฝรั่งเศสนี้ ทำให้ไทยจำต้องดำเนินการปฏิรูปกฎหมายโดยเร่งด่วน ซึ่งไทยต้องการผู้มีความสามารถเสมอกับชาวตะวันตกเป็นอย่างมากเพื่อที่จะเข้าร่วมทำการร่างกฎหมายให้เหล่าประเทศจักรวรรดินิยมเชื่อถือ และยอมรับได้

การดำเนินนโยบายของอังกฤษที่สามารถเข้าถึงราชสำนักไทยได้ดีกว่าฝรั่งเศส ซึ่งอังกฤษได้วางนโยบายเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า "อังกฤษจำเป็นต้องทำให้ราชสำนักไทยซึ่งเป็นมิตร และมีความสัมพันธ์อันดีกับอังกฤษมาเป็นเวลาช้านาน สามารถเชื่อมั่นว่าอังกฤษจะให้ความช่วยเหลือสนับสนุนไทยในการรักษาไว้ซึ่งเอกราชของผืนแผ่นดินไทย"¹⁸⁰ การรู้ภาษาอังกฤษอย่างกว้างขวางในหมู่ชนชั้นสูงของไทยได้เปิดทางให้กับการดำเนินความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับชาวอังกฤษมากกว่าชาวฝรั่งเศส โดยที่ภาษาฝรั่งเศสนั้นชนชั้นสูงยังไม่มีความเชี่ยวชาญเทียบเท่ากับภาษาอังกฤษ และด้วยความสัมพันธ์ที่อังกฤษถือเป็นการให้ความช่วยเหลือกับไทยนี้ อังกฤษยังถือโอกาสแสวงหาช่องทางที่จะขยายอิทธิพลของตนด้วยการผลักดันให้ไทยขยายตัวออกสู่ภาคตะวันออกเฉียงด้วย¹⁸¹ การขยายอิทธิพลของฝรั่งเศสโดยเฉพาะจากกรณีวิกฤตการณ์ปากน้ำ พ.ศ. 2436 ทำให้ไทยมีความเจ็บแค้นฝรั่งเศส จึงมีความต้องการที่จะถ่วงดุลย์อำนาจของฝรั่งเศส และจากการที่ไทยได้เห็นผลการปฏิบัติงานของอังกฤษที่จัดการปรับปรุงเมืองอาณานิคมได้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย¹⁸² และได้ผลดี นอกจากนี้ที่สำคัญ

¹⁷⁹ ชมพูนุท นาดีรักษ์, เรื่องเดิม, หน้า 17.

¹⁸⁰ วไล ฌ ป้อมเพชร, "นโยบายของอังกฤษและฝรั่งเศสในประเทศไทยระหว่าง ค.ศ. 1882 ถึง 1890" วารสารวิจัยจุฬาฯ 5 (มิถุนายน 2521) : 18-19.

¹⁸¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 19-20.

¹⁸² ชมพูนุท นาดีรักษ์, เรื่องเดิม, หน้า 13.

อย่างหนึ่งคือการที่ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่คนไทยในขณะนั้นมีความเชี่ยวชาญจนสามารถ--
สนทนาเข้าใจได้ดี จึงทำให้มีการว่าจ้างที่ปรึกษาชาวอังกฤษมากกว่าชาติอื่นๆ เช่น การว่า
จ้างนายแบล็ค (Mr. J. Steward Black) นายสกินเนอร์ เทอเนอร์ (Mr. Skinner
Turner) เป็นต้น การที่ไทยค่อนข้างจะโน้มเอียงไปทางด้านของอังกฤษเช่นนี้ ทำให้
ฝรั่งเศสแสดงความไม่พอใจมากถึงกับบ่งเป็นข้อตกลงในการทำสนธิสัญญากับไทย พ.ศ. 2447
ซึ่งเป็นผลจากการแก้ไขสนธิสัญญาฉบับปี พ.ศ. 2436 เป็นเหตุให้ไทยต้องว่าจ้างชาวฝรั่งเศส
ให้เข้ารับราชการในตำแหน่งสูง¹⁸³ ทั้งด้วยวัตถุประสงค์เป็นไปเพื่อการถ่วงดุลย์อิทธิพลของ
อังกฤษในราชสำนักไทย

สนธิสัญญาที่ไทยทำกับฝรั่งเศสลงวันที่ 13 กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก 122 หรือ
พ.ศ. 2447 นั้นได้ตกลงให้มีการกำหนดอาณาเขตบริเวณที่เป็นดินแดนอินโดจีนของฝรั่งเศส
กับที่เป็นดินแดนของไทย และให้การกระทำใด ๆ ของไทยภายในดินแดนลุ่มน้ำตกแม่โขงนั้น
ไทยจำต้องหารือกับรัฐบาลฝรั่งเศสก่อน ในสนธิสัญญานี้ยังได้ระบุให้มีการตั้งข้าหลวงผสมขึ้น
เพื่อกำหนดเขตแดนดังกล่าวร่วมกัน¹⁸⁴ นอกจากนี้สนธิสัญญานี้ยังระบุให้การทำที่กระทำ
ให้มีผลประโยชน์ขึ้นนั้นรัฐบาลทั้งสองจะทำเพียงลำพัง ในการก่อสร้างใดๆ ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นใน
ดินแดนเหล่านี้รัฐบาลฝรั่งเศสพร้อมที่จะจัดหาวิศวกรให้ตามที่รัฐบาลไทยต้องการใช้มาดำเนิน
การให้ด้วย¹⁸⁵ และเพื่อการคุ้มครองผลประโยชน์ในดินแดนของฝรั่งเศส สนธิสัญญานี้จึงตกลง
ร่วมกันที่จะให้ "รัฐบาลของริบลิคจะได้รับอำนาจเท่ากับอำนาจซึ่งกรุงสยามจะยอมให้แก่
ประเทศหนึ่งประเทศใดในกาลภายหน้า"¹⁸⁶ ซึ่งข้อตกลงนี้จะ เป็นข้อผูกมัดให้ไทยจำต้องให้
อำนาจกับรัฐบาลฝรั่งเศสเช่นเดียวกับการที่ไทยเคยให้กับรัฐบาลอังกฤษในการว่าจ้างชาว-
อังกฤษเข้ามาเป็นที่ปรึกษาราชการมาแล้ว ข้อตกลงนี้จะมีผลบังคับใช้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2447 อัน
เป็นระยะเวลาหลังการทำสนธิสัญญาเป็นต้นมา

การว่าจ้างที่ปรึกษาชาวต่างประเทศเข้าสู่ระบบราชการของไทยนั้น มีส่วนผูกพันอยู่
กับอำนาจ และอิทธิพลทางการเมืองของประเทศนั้นๆ ด้วย โดยเฉพาะกับชาวต่างประเทศ
ที่มีเชื้อชาติเดียวกันกับประเทศที่กำลังขยายอิทธิพลเพื่อการแสวงหาผลประโยชน์จากการเข้า
ครอบครองดินแดนต่าง ๆ ให้เป็นอาณานิคมดังเช่น อังกฤษ และฝรั่งเศส โดยที่การเข้าสู่
ระบบราชการของชาวต่างประเทศ เชื้อชาติดังกล่าวนี้จะเป็นการเข้ามาพิกัดผลประโยชน์
ของประเทศต้นสังกัดของตน การพิจารณาคัดเลือกชาวต่างประเทศที่จะมาเป็นที่ปรึกษาให้
กับรัฐบาลไทยโดยทั่วไป นอกจากจะพิจารณาความรู้ ตำแหน่งหน้าที่เดิม และที่สำคัญคือ

¹⁸³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 12-13.

¹⁸⁴ สนธิสัญญาและความตกลงทวิภาคีระหว่างประเทศไทยกับต่างประเทศและองค์การ
ระหว่างประเทศ เล่ม 2 พ.ศ. 2413 ถึง 2462 (กรุงเทพฯ: กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย
กระทรวงการต่างประเทศ, 2512), หน้า 150-151.

¹⁸⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 153.

¹⁸⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 155.

เชื้อชาติแล้ว ยังต้องมีการทำสัญญาต่อกันเป็นเวลา 3 ปี ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้พวกมันตัวเอง มากเกินไป แต่การขยายอิทธิพลของฝรั่งเศสที่พยายามบีบบังคับให้ไทยว่าจ้างชาวฝรั่งเศสแต่ เพียงชาติเดียวให้เข้ามารับราชการในกรมโทรเลข ซึ่งเริ่มต้นจัดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2423¹⁸⁷ ก็เป็นปัญหาหนึ่งที่ไทยเคยประสบมา จนเมื่อหลังเหตุการณ์การขยายอิทธิพลทางทหารของ ฝรั่งเศสในปี พ.ศ. 2436 ทำให้ไทยต้องคำนึงถึงเรื่องของเชื้อชาติของผู้ที่จะมารับตำแหน่ง ที่ปรึกษาในราชการของไทยมากขึ้น แต่การว่าจ้างนายยอร์ช ปาดู (Monsieur Georges Padoux) ในปี พ.ศ. 2447 เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่เป็นผลมาจากการทำสนธิสัญญาระหว่าง- จักรวรรดินิยมฝรั่งเศส และไทยในพ.ศ. 2447 ที่บีบบังคับให้ไทยจำต้องยอมมอบอำนาจให้ กับรัฐบาลฝรั่งเศสเสมอแก่ประเทศอื่นที่ไทยเคยทำมาแล้วโดยมุ่งไปที่จักรวรรดินิยมอังกฤษ- ซึ่งมีนโยบายผลักดันให้ไทยขยายตัวออกไปทางตะวันออก อันจะเป็นการต้านอำนาจของ--- จักรวรรดินิยมฝรั่งเศสที่กำลังขยายอิทธิพลอยู่ในบริเวณนั้น

จากความต้องการผู้ที่จะให้คำแนะนำในการร่างกฎหมาย และการปฏิรูปการศาลของ ไทยจึงทำให้มีความต้องการว่าจ้างนักกฎหมายที่มีความรู้ความสามารถให้เข้ามาให้คำปรึกษา ข้าราชการแก่ผู้บริหารระดับสูงในระบบราชการไทย นายยอร์ช ปาดู นักกฎหมายผู้เชี่ยวชาญ ด้วยประสบการณ์จากการดำรงตำแหน่งเป็นเลขานุการทั่วไปของรัฐบาลแห่งเมืองตูลูสได้เข้า มาเป็นที่ปรึกษากฎหมาย (Legislative Adviser) ให้กับกระทรวงยุติธรรม¹⁸⁸ โดยมี ชื่อปรากฏในเอกสารราชการไทยพร้อมไปกับชื่อนายพันโทกุเลต์ ซึ่งจะได้รับการว่าจ้างให้ มาเป็นนายพลตระเวนสำหรับเมืองพระตะบองในกิจการตำรวจไทย รายชื่อของชาวฝรั่งเศส ทั้งสองคนนี้ได้รับการเสนอต่อรัฐบาลไทยตามคำแนะนำของรัฐบาลฝรั่งเศส โดยมีนาย นายเดลคาสเซ (Monsieur Delcasse) เสนาบดีว่าการกระทรวงต่างประเทศของ ฝรั่งเศสเป็นผู้จัดการให้¹⁸⁹ รัฐบาลไทยรับเข้ามาด้วยคุณสมบัติที่ว่า

"ไม่ใช่เป็นเอเยนต์ผู้สอดแนมของรัฐบาลฝรั่งเศสคอยเคี้ยหยาดความนั้นอย่าง 1 เป็น ผู้ที่มีอัธยาศัยใคร่ชอบนเรียวรายน้อยอย่าง 1 กับมีคุณสมบัติกับเงินเดือนที่จะได้รับพระราชทาน นั้นอีกอย่าง 1 เมื่อได้ครบทั้ง 3 ประการก็กล่าวมานี้แล้ว ก็เห็นด้วยเกล้าฯ ว่ารัฐบาลควร จะเป็นที่พอใจได้เกรงด้วยเกล้าฯ แต่จะไม่เป็นที่พอใจแก่เจ้ากระทรวงเท่านั้น เพราะไม่ เป็นคนที่ได้หามาเองตามชอบอัธยาศัยใคร่"¹⁹⁰

¹⁸⁷ ละอองทอง อัมรินทร์รัตน์, "การส่งนักเรียนไปศึกษาต่อต่างประเทศ ตั้งแต่ พ.ศ. 2411-2475" (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522), หน้า 57

¹⁸⁸ นันทพร บรรณาสินธุ์, "ชีวประวัติเมอซีเออร์ ยอร์ช ปาดู ที่ปรึกษากฎหมาย-- กระทรวงยุติธรรมในสมัยรัชกาลที่ 5" ประวัติและผลงานของชาวต่างชาติในประเทศไทย, (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2533), หน้า 89.

¹⁸⁹ เรื่องเดียวกัน

¹⁹⁰ หจช. ยช. 3/15 ปีที่ 1 ลายพระหัตถ์พระเจ้านองยาเฮอ กรมหลวงเทเวศร์- วโรประการถึงพระเจ้านองยาเฮอ กรมขุนสมมตอมรินทร์ ราชเลขานุการ ร.ศ. 123 (พ.ศ. 24

และพระยาสุรียานุวัตร อรรคราชทูตสยาม ณ กรุงปารีสได้กล่าวถึงเจ้านายยอร์ช ปาดูว่า

"มองซิเออร์ปาดูเป็นคนดีที่หนึ่งในหมู่ที่ข้าพระพุทธเจ้าได้สืบหามา เสียใจอยู่ข้อ 1 ที่ตรงว่า พระเจ้าลยกาเซอ กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ไม่ได้ทรงพบเพราะไม่อยากจะทรงเกี่ยวข้อง ในการหาเจ้าพนักงานนี้เป็นอันขาด"¹⁹¹

ปัญหาอีกประการหนึ่งที่เป็นผลมาจากการว่าจ้างชาวต่างประเทศเพื่อเป็นที่ปรึกษาใน ราชการของไทยคือ ปัญหาเรื่องค่าจ้างที่สูง¹⁹² ซึ่งจะรวมไปถึงค่าใช้จ่ายอื่นๆ เช่น ค่าเช่า- บ้าน ค่าเดินทาง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีค่าทำขวัญเช่นที่ระบุไว้ในสัญญาว่าจ้างนายยอร์ช ปาดูที่ว่า "ถ้ามองซิเออร์ปาดูเป็นผู้เลิกสัญญานี้ภายหลังห้าปี นับแต่วันที่ได้ทำสัญญาฉบับเดิม เป็นต้นไปแล้ว มองซิเออร์ปาดูก็จะได้รับเงินค่าทำขวัญเท่ากับเงินเดือนหกเดือน"¹⁹³ ซึ่ง ค่าใช้หนี้จ่ายนี้ล้วนเป็นเงินที่อยู่นอกเหนือจากค่าจ้างปกติ โดยเงินที่ต้องจ่ายให้กับนายปาดูนั้น ทำให้รัฐต้องโอนเงินจากส่วนอื่นมาเป็นค่าใช้จ่ายดังที่พระยาอิศรพันธ์โสภณ ปลัดทูลฉลอง ประจำกระทรวงพระคลังมหาสมบัติมีหนังสือแจ้งมายังพระยาจักรปาณิศริศิวิลสิทธิ ปลัดทูล- ฉลองประจำกระทรวงยุติธรรมอนมัติให้โอนเงินเพื่อจ่ายให้นายยอร์ช ปาดูได้ตั้งความที่ว่า "ขอโอนเงินประเภทค่าสมตหนังสือแลหนังสือพิมพ์ในกองกรมการร่างประมวลกฎหมายมา จ่าย จึงได้สั่งอนุญาตไปยังกรมตรวจแลกรมสารบาณชีให้โอนเงินที่กล่าวมานี้จ่ายให้แก่ กระทรวงว่าการต่างประเทศรับไป เพื่อได้จ่ายให้แก่มองซิเออร์ปาดูให้เป็นการเสร็จไปแล้ว"¹⁹⁴

การที่นายยอร์ช ปาดูเข้ามารับราชการในไทยโดยปราศจากความเห็นชอบของ---- เสนาบดีกระทรวงยุติธรรมซึ่งในขณะนั้นคือกรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ทำให้ทรงไม่เห็นด้วย กับร่างประมวลกฎหมายที่นายปาดูเสนอความคิดถวาย ถึงกับทรงปฏิเสธที่จะรับเป็นประธาน ในการร่างประมวลกฎหมาย ทั้งๆ ที่พระองค์ทรงดำรงตำแหน่งเป็นเสนาบดีว่าการกระทรวง- ยุติธรรม ทำให้นายยอร์ช ปาดูขึ้นมาดำรงตำแหน่งประธานในการร่างประมวลกฎหมายแทน แต่สิ่งหนึ่งที่น่าจะนำมาพิจารณาถึงการไม่ทรงเห็นด้วยกับร่างประมวลกฎหมายที่นายปาดูจะ- เป็นผู้ดำเนินการร่างคือ การที่กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ทรงสำเร็จการศึกษากฎหมายจาก อังกฤษซึ่งใช้ระบบกฎหมายแบบจารีตประเพณี (Common Law) ซึ่งมีลักษณะของความเป็น อนุรักษ์นิยมมากกว่าระบบกฎหมายของฝรั่งเศสซึ่งใช้ระบบกฎหมายสกุลโรมาน- เยอรมันนิค

¹⁹¹ หจช. ยช.3/15 ปีที่ 1 หนังสือจากพระยาสุรียานุวัตร อรรคราชทูตสยาม ณ กรุงปารีสกราบทูลพระเจ้าน้องยาเซอ กรมหลวงเทเวศร์วัชรโวประการ เสนาบดีกระทรวง ต่างประเทศ ร.ศ.123 (พ.ศ.2447)

¹⁹² ละออทอง อัมรินทร์รัตน์, เรื่องเดิม, หน้า 122.

¹⁹³ หจช. ยช.3/15 เอกสารกระทรวงยุติธรรม รัชกาลที่ 5 เรื่องจ้างมองซิเออร์ ปาดูมาเป็นผู้แนะนำกฎหมาย (22 เมษายน 2447-13 กันยายน 2459)

¹⁹⁴ เรื่องเดียวกัน

ซึ่งสกุลของกฎหมาย หรือชุดของระบบกฎหมายนี้จะให้ความสำคัญกับเอกชนมากกว่ามหาชน ในขณะที่ระบบกฎหมายแบบอังกฤษมีแนวคิดที่เอื้อต่อการคงพระราชอำนาจขององค์พระมหากษัตริย์ตามแบบจารีต ดังนั้นจึงทำให้กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ทรงมีแนวโน้มที่จะทรงยอมรับกฎหมายแนวจารีตประเพณีแบบอังกฤษมากกว่าประมวลกฎหมายสกลโรมาโน-เยอรมันนิค-- เช่นเดียวกับของฝรั่งเศส และประมวลกฎหมายที่ดำเนินการร่างโดยนักกฎหมายผู้เชี่ยวชาญชาวฝรั่งเศสก็อาจจะอำนวยความสะดวกให้กับรัฐบาลฝรั่งเศสด้วยไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง นอกจากนี้การใช้ระบบประมวลกฎหมายแบบจารีตอังกฤษของไทย ยังเป็นการสนองความต้องการของรัฐที่ยังต้องการคงพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์เช่นเดียวกับที่ปรากฏในสังคมศักดินา ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ มีพระราชประสงค์ให้คงไว้ ดังนั้นการที่ทรงปฏิเสธระบบประมวลกฎหมายแบบฝรั่งเศสที่จะดำเนินการร่างโดยนายปาดูของกรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์นั้น นอกจากจะเป็นการสนองความต้องการของรัฐแล้ว ยังเป็นการเสนอทางเลือกให้แก่รัฐบาลไทยต่อไปว่าควรจะใช้ระบบกฎหมายแนวจารีตประเพณีแบบอังกฤษ หรือระบบประมวลกฎหมายแบบฝรั่งเศส จึงจะมีความเหมาะสมกับสังคมไทยในระบอบสมบูรณาญาสิทธิ และสามารถสนองต่อการรักษาผลประโยชน์อย่างได้ผลเป็นที่น่าพอใจ ทั้งจากรัฐ และเหล่าประเทศจักรวรรดินิยมมากที่สุด ด้วยเหตุนี้การก่อตั้งโรงเรียนกฎหมายขึ้นในปี พ.ศ. 2440 จึงถือกำเนิดขึ้นมาจากการที่รัฐได้ตระหนักถึงอิทธิพลของประเทศมหาอำนาจจักรวรรดินิยม เพื่อป้องกันการแข่งขันอันเป็นผลมาจากความต้องการชาวต่างประเทศมาใช้ในการปฏิรูป-- ระบบราชการ โดยรัฐจะเป็นผู้ผลิตบุคลากรที่เป็นคนของตนเองเพื่อรักษาสິงที่เป็นผลประโยชน์ของรัฐเอาไว้ให้ได้มากที่สุด และโดยเฉพาะอย่างยิ่งจะเป็นการลดการสูญเสียงบประมาณแผ่นดินลงด้วยอีกทางหนึ่ง ซึ่งแม้มีการว่าจ้างที่ปรึกษาราชการชาวต่างประเทศจากชาติที่เป็นกลาง เช่น เบลเยียม เป็นต้น ค่าใช้จ่ายในการว่าจ้างบุคคลเหล่านั้นของรัฐก็ยังคงเป็นค่าใช้จ่ายที่สูง ฉะนั้นการที่รัฐจัดการศึกษาขึ้นเองจึงมีความจำเป็นต่อการปฏิรูปประเทศให้เป็นที่ยอมรับจากประเทศที่มีแนวความคิดแบบตะวันตกเป็นอย่างมาก